

“ Waterkwaliteit en visbestand in de Winterbeek – Zwart Water – Hulpe anno 2026 “

De Winterbeek ontspringt in de gemeente Beringen, stroomt dan verder door Tessenderlo en Diest en mondt na een traject van 32 km in Scherpenheuvel-Zichem uit in de Demer.

Op dat traject verandert ze een paar keer van naam: Winterbeek op het Limburgs grondgebied, Grote Beek, Zwart Water en tenslotte Hulpe in Vlaams-Brabant.

1. Waterkwaliteit

[Zie: Integraal Waterbeleid – Demerbekken – Wateruitvoeringsprogramma – Bekkenbestuur 11 juni 2025] en [Zie: Integraal Waterbeleid – Demerbekken – Visie en acties]

De Winterbeek - Hulpe - Zwart Water is een speerpuntgebied klasse 3. Het gebied heeft enkel nog natuurlijk herstel nodig om na 2027 de goede ecologische toestand te kunnen bereiken.

Door de vermindering van de industriële lozingen sinds 2014 en door het lopende project van de waterbodemsanering heeft de Hulpe - Zwart Water - Winterbeek een grote ecologische stap voorwaarts gezet. Zowel het visbestand, waterplanten als macroinvertebraten kennen een sterke verbetering. Of bij de huidige chlorideconcentraties een goede biologische toestand kan worden gehaald, is nog af te wachten. Een continue monitoring van de geleidbaarheid in Winterbeek blijft noodzakelijk.

Een verdere aansluiting van de grote huishoudelijke vuilvracht die momenteel in Diest nog in de “Vallei van de Drie Beken” (waaronder Winterbeek) terecht komt én de splitsing van het zuiveringsgebied Tessenderlo zijn de twee prioritaire focuspunten om een volgende grote stap richting goede toestand te zetten. Een verbetering van de waterkwaliteit geeft een stimulans aan de enorme potentie voor natte natuurwaarden die in de overstromingsgevoelige vallei zijn gelegen. Behoud en versterking van deze natuurwaarden betekent de ontwikkeling van aaneengesloten valleilandschappen met rivierbegeleidende bosvegetaties in combinatie met open, natte natuur in de grasland- en moerassfeer. Hierbij wordt rekening gehouden met het huidige landbouwkundige belang van de valleigronden.

Omwille van de (deels) uitgevoerde bodemsanering is het overstromingsregime van de Winterbeek minder dramatisch. Enkel bij echt hoge waterstanden overloopt de Winterbeek. Op dat moment zijn de zoutconcentraties ook niet nefast voor het grondgebruik in de overstroomde delen van de vallei. Een opvolging van de grondwaterstanden in de vallei blijft echter noodzakelijk om de impact van de uitgevoerde waterbodemsanering op de grondwaterstanden te monitoren. Indien nodig dient door bijkomende palenrijen de bedding licht verhoogd te worden. Tegelijk is het tijdig ruimen van de aangelegde slibvangen op de Winterbeek nodig om nieuwe verspreiding van eventueel verontreinigd slib op te vangen. Wel mag worden gezegd dat de overstromingsgevoelige komgronden tijdens piekdebieten een belangrijke bijdrage leveren in functie van de bescherming tegen wateroverlast.

De structuurkwaliteit van de Winterbeek is al vrij goed. Er zijn geen vismigratieknelpunten meer gekend.

Wel hebben momenteel de Middelbeek en Kleine Beek in de vallei een zeer sterke drainerende werking. Dit heeft gezorgd voor verdroging van het veenpakket in een groot deel van de vallei. Een stijging van de grondwatertafel in deze veengebieden maar ook in andere delen van de vallei is vanuit verdrogingsstandpunt zeer wenselijk en kan diverse habitats van natte natuur herstellen. Dit kan door de bedding van waterlopen of drainagegrachten te verondiepen, of door een meer genuanceerd maaibeheer te voeren (delen niet / minder intensief / wel intensief maaien). Gezien het extensieve grondgebruik en de grote delen in eigendom van Natuurpunt of Vlaamse Overheid lijkt vernatting haalbaar. Logischerwijze dient een aanpassing van het ruimingsregime ook rekening te houden met het overige grondgebruik in de vallei.

Het actieprogramma voor de Hulpe - Zwart Water - Winterbeek omvat volgende gebiedsspecifieke acties:

nr	titel	initiatiefnemer(s)
4B_B_0331	*Beek- en valleiherstel voor het afstroomgebied van de waterlopen 2de en 3de categorie, behorend tot het waterlichaam Hulpe-Zwart Water in het kader van integraal project De Drie Beken	Provincie Vlaams-Brabant
4B_B_0353	*Aanleggen van gecontroleerde overstromingsgebieden in combinatie met maatregelen voor vernatting van de valleien en het aanleggen van zomer-winterbedden (Genovevabeek, Groebengracht, Molenbeek, Veldbeek, Kleine Beek)	Provincie Vlaams-Brabant
4B_D_0255	*Verbetering van structuurkwaliteit en natuurlijke waterhuishouding in de Vallei van de Drie Beken ifv de IHD en de GET/GEP KRLW ikv het IP Vallei van de Drie Beken (afwerken/ nazorg saneringsproject Winterbeek)	Vlaamse overheid : Vlaamse Milieumaatschappij (VMM), Vlaamse overheid : Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM)
4B_L_0019	*Hydrologische herstelmaatregelen voor herstel Drijvende waterweegbree in SBZ Demervallei ikv IP Demervallei	Vlaamse overheid : Agentschap voor Natuur en Bos (ANB)
7B_A_0022	Evaluatie van de industriële lozingsvoorwaarden uit vergunning van Tessenderlo Group en Vynova Belgium in functie van de haalbaarheid van de goede ecologische toestand van de Grote Laak / De Hulpe Zwart Water	Bekkensecretariaat Netebekken, Bekkensecretariaat Demerbekken

*= Blue Deal actie

Door de sterke plantengroei in de Winterbeek 1e categorie ter hoogte van Meilrijk (Diest) is er een sterk opstuwend effect op de waterpeilen. In zekere zin gaat dit verdroging tegen. Tegelijkertijd is de peilstijging ten gevolge van plantengroei zo sterk dat wateroverlast naar enkele aangelanden optreedt (zowel landbouwpercelen als frequente instroom van zout water naar Habitatrictlijngebied) en voor beperkingen op industriële lozingen kan zorgen in extreme gevallen.

De Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) volgt (mede dankzij de peilmeting op de Winterbeek ter hoogte van Meilrijk die door Vynova wordt ter beschikking gesteld) de waterpeilen op en is in de zomer van 2024 ook tot kruidruiming overgegaan om waterpeilen niet te sterk te laten stijgen.

Daarnaast hebben bevers dammen gebouwd op onder andere de Middelbeek (laagste zone in Vlaams natuurreserveaat Schutshaag) waardoor verdroging van het veenpakket in de ondergrond tegengegaan wordt.

Het bekkensecretariaat trekt verder het Integraal Project van de Drie Beken, dat het in 2009 op vraag van het bekkenbestuur opstartte. Al enkele jaren, sinds in 2017 het saneringsproject van de Winterbeek werd opgestart, bevindt het project zich grotendeels in uitvoeringsfase. De saneringswerken, uitgevoerd door VMM en OVAM, werden afgerond in 2023. De werkvelden 'monitoring chlorideconcentratie' en 'waterzuiveringsinfrastructuur' blijven ook na de uitvoering van de werken van belang. De 'ecologische monitoring' werd opgedragen aan 'natuurpunt studie' en wordt de komende jaren verder gezet. De herinrichting van Middelbeek en Kleine Beek gebeurt in het kader van het natuurbeheer in het Vlaams Natuurreservaat 'De Drie Beken'.

a) Verbetering structuurkwaliteit in de Vallei van de Drie Beken

De actie “Verbetering van structuurkwaliteit en natuurlijke waterhuishouding in de Vallei van de Drie Beken in functie van de IHD en de GET/GEP KRLW in het kader van het IP Vallei van de Drie Beken” (actie 4B_D_0255) werd in 2023 en 2024 door de VMM afgerond met de nazorg voor het saneringsproject en de uitvoering van fase 4.

Ter hoogte van de Paalse Plas zal de oude loop van de Winterbeek (de Ulfheideloop) opnieuw watervoerend gemaakt worden. In 2024 werden hiertoe de technische plannen opgemaakt en de vergunning aangevraagd. In 2025 zal normaliter overgegaan worden tot uitvoering. Het project wordt getrokken door Provincie Limburg als waterbeheerder, met ondersteuning van Regionaal Landschap Lage Kempen.

b) Vernatting en sanering van Winterbeek en Hulpe

In het Europese Life-NARMENA NARMENA (Nature-based Remediation of Metal pollutants in Nature Areas to increase water storage capacity) project is naar een natuurgebaseerde saneringsmethode gezocht voor historische metaalverontreiniging in waterbodems.

Hierbij wordt de (water)bodemsanering afgestemd op natuurbehoud en waterberging. Aanvullend op de sanering werden de Kloosterbeemden omgevormd tot een rietmoeras met waardevolle flora. Door een bres te maken in een oude Demermeander in 2024 kon er Demerwater naar het gebied stromen. Hierdoor kan het gebied meer water vasthouden en herstelt men het waterbergend vermogen. De werken dragen zo in grote mate bij tot de strijd tegen droogte en kaderen daarom binnen de Blue Deal, het programma van de Vlaamse Regering dat de droogteproblematiek wil aanpakken.

Dit alles kadert in de actie “Verbetering van structuurkwaliteit en natuurlijke waterhuishouding in de Vallei van de Drie Beken in functie van de IHD en de GET/GEP KRLW in het kader van het IP Vallei van de Drie Beken” (actie 4B_D_0255).

Het project NAREMA situeert zich op de grens van integraal project (Sigma) Demervallei en integraal project 'Vallei van de 3 beken', daar waar de Winterbeek, in de Kloosterbeemden, uitmondt in de Demer. Meer info op : <https://www.vmm.be/water/projecten/life-narmena>

In 2024 werden de slibvangen opnieuw geruimd. Deze zullen, na een periode van uitlekken, afgevoerd worden naar de startplaatsen van Kepkensberg (Tessenderlo-Ham).

Een staal van het slib zal onderzocht worden op de aanwezigheid van metalen. Men hoopt dat de resterende vervuilde slibresten stelselmatig doorheen de jaren zullen afnemen. Toekomstige ruimingen moeten uitwijzen in hoeverre er nog restverontreiniging in de Winterbeek aanwezig is.

2. Visbestand

a) Afvissing door INBO in 2010

Op de Zwarte Beek (drie locaties) en Zwart Water (één locatie) ving men in 2010 de volgende 12 vissoorten: driedoornige stekelbaars, baars, biermpje, bittervoorn, blankvoorn, blauwbandgrondel, brasem, gibel, paling, riviergrondel, snoek en vetje.

In totaal ving men over 400 m, 347 exemplaren met een biomassa van 2,5 kg. Riviergrondel domineert met een aantalpercentage van 43% , gevolgd door driedoornige stekelbaars (25%). Qua biomassa domineert paling (49%) gevolgd door riviergrondel (29%).

De soortendiversiteit varieert van 2 tot 10 soorten met een gemiddelde van 6,5 soorten. De meeste exemplaren ving men op de locatie gelegen op het Zwartwater. De vangsten nemen toe in stroomafwaartse zin. De grootste vangstdensiteit werd gehaald op de locatie op de Zwartebeek te Diest. Het was de vangst van één paling, van meer dan één kg, die hiervoor verantwoordelijk was. De index scoort, door de aanwezigheid van slechts twee soorten een ‘slechte kwaliteit’ op de meest stroomopwaarts gelegen locatie op de Zwartebeek en een ‘matige kwaliteit’ op de overige locaties. Men merkt op dat beekprik, waarvoor de Zwartebeek toch gekend is, op de bemonsterde locaties niet wordt gevangen. Deze soort komt enkel voor in de midden en bovenstroomse loop.

[Zie: Van Thuyne, G., Breine, J. (2011). Visbestandopnames in Vlaamse beken en rivieren in het kader van het ‘Meetnet Zoetwatervis’ 2010. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2011 (INBO.R.2011.23). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.]

b) Afvissing in 2013

Het punt gelegen op het Zwartwater is gelegen te Halen en ligt op Vlaams waterlichaam VL05_118.

In 2013 ving men er volgende 5 vissoorten: baars, bittervoorn, gibel, karper en snoek.

Gibel en karper zijn hier de meest gevangen soorten. Het is de enige locatie in het Demerbekken waar de basiskwaliteitsnorm voor zuurstof van 5 mg/l niet wordt gehaald.

De EQR scoort er 0,35 en valt daarmee ook in de kwaliteitsklasse ‘ontoereikende kwaliteit’.

[Zie: Van Thuyne G., Galle L., Maes Y., De Bruyn A., Lambeens I en Breine J. (2015). Visbestandopnames in het kader van het Referentienet 2013-Bemonsteringsverslag. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2015 (rapportnr. 11299278). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.]

c) Afvissing in 2019

In 2019 werden 6 vissoorten gevangen op het Zwartwater in Halen maar men ving van elke soort maar enkele exemplaren.

Deze 6 vissoorten waren baars, bittervoorn, blankvoorn, riviergrondel, snoek en tiendoornige stekelbaars. Er werd ook gevlekte Amerikaanse rivierkreeft gevangen.

De basiskwaliteitsnorm voor zuurstof van 6 mg/l werd niet gehaald nochtans scoort de EQR er 0,48 ('matige kwaliteit') wat een klasse hoger is dan in 2013.

[Zie: Van Thuyne, G.; Galle, L.; Maes, Y.; De Bruyn, A. Lambeens, I.; Terrie, T.; Breine J. (2021). Visbestandopnames in Vlaanderen in het kader van het Referentienet-Bemonsteringsresultaten 2019. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2021 (4). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.]

[Zie ook: Tabel in bijlage]

d) Afvissing in 2022

In 2022 werden 4 vissoorten gevangen, namelijk blauwband, paling, riviergrondel en zonnebaars.

[Zie: Tabel in bijlage]

e) Afvissing in 2025

In 2025 werden 11 vissoorten gevangen, namelijk alver, bittervoorn, blankvoorn, blauwband, brasem, gibel, kopvoorn, rietvoorn, riviergrondel, snoek en zonnebaars.

[Zie: tabel in bijlage]

Wolvertem, april 2026

VERBEIREN Marc

TABEL afvissing door INBO in 2019

Waterloop	Lambert X/Y	Omschrijving	Gemeente	Provincie	Bekken	Jaar	Nederlandse naam	Gemiddelde Dagvangst (aantal)	Gemiddelde Gewicht (gram)
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2019	baars	3.00	140.70
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2019	bittervoorn	2.00	0.80
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2019	blankvoorn	2.00	77.60
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2019	geklepte Amerikaanse rivierkreeft	1.00	9.80
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2019	rivergrondel	2.00	1.20
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2019	snoek	1.00	56.50
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2019	tiendoornige stekelbaars	1.00	0.40

TABEL afvissing door INBO in 2022

Waterloop	Lambert X/Y	Omschrijving	Gemeente	Provincie	Bekken	Jaar	Nederlandse naam	Gemiddelde Dagvangst (aantal)	Gemiddelde Gewicht (gram)
Zwartwater	206791/184925	Voorbeek thv stationstraat	Lummen	Limburg	Demerbekken	2022	blauwband	148.00	169.80
Zwartwater	206791/184925	Voorbeek thv stationstraat	Lummen	Limburg	Demerbekken	2022	blauwband	1.00	0.50
Zwartwater	206791/184925	Voorbeek thv stationstraat	Lummen	Limburg	Demerbekken	2022	paling	1.00	23.80
Zwartwater	206791/184925	Voorbeek thv stationstraat	Lummen	Limburg	Demerbekken	2022	rivergrondel	1.00	6.50
Zwartwater	206791/184925	Voorbeek thv stationstraat	Lummen	Limburg	Demerbekken	2022	zonnebaars	7.00	48.10

TABEL afvissing door INBO in 2025

Waterloop	Lambert X/Y	Omschrijving	Gemeente	Provincie	Bekken	Jaar	Nederlandse naam	Gemiddelde Dagvangst (aantal)	Gemiddelde Gewicht (gram)
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2025	alver	2.00	7.20
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2025	bittervoorn	57.00	105.00
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2025	blankvoorn	6.00	12.60
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2025	blauwband	56.00	67.80
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2025	brasem	8.00	13.70
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2025	giebel	1.00	3.40
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2025	kopvoorn	1.00	6.30
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2025	rietvoorn	1.00	1.90
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2025	rivergrondel	72.00	412.00
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2025	snoek	1.00	
Zwartwater	200555/184492	baan Zelik-Zelem	Halen	Limburg	Demerbekken	2025	zonnebaars	3.00	10.70

CIW – oppervlaktewaterlichamen - Demerbekken

Toon fiches Vlaams waterlichaam Karacterisering Doelstellingen Druk en impactanalyse Beoordeling Kwaliteitsnormen gevaarlijke stoffen Toekomstverkenning Reductiedoelen en afwijkingen	VL05_118	ZWARTWATER	Halen, Herk-de-Stad, Lummen
---	----------	------------	-----------------------------

Toon fiches Vlaams waterlichaam Karakterisering Doelstellingen Druk en impactanalyse Beoordeling Kwaliteitsnormen gevaarlijke stoffen Toekomstverkenning Reductiedoelen en afwijkingen	VL21L97	DE HULPE - ZWART WATER	Diest, Scherpenheuvel-Zichem, Tessenderlo
---	---------	------------------------	---